

Корн С. В.

ORCID: 0009-0008-0711-1842

магістерка, асистентка, викладачка ідишу

Національний університет “Києво-Могиланська академія”

м. Київ, Україна

СВЯЩЕННЕ ІМ'Я РУТА ТА ЗІЛЛЯ РУТА В КНИЗІ БАЖАННЯ ГІЛЛЕЛЯ БААЛЬ-ШЕМА

Ключові слова: бааль-шем, магія, практична кабала, народна медицина, рута, книга чар і ліків.

Сефер га-хешек (Книга бажання) – рукописний кодекс першої половини XVIII століття, знайдений на Волині. Зберігається в Архіві юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. *Книга бажання* написана ашкеназьким напівкурсивом (з використанням квадратного письма) гебрійською мовою, проте там є пасажі ідишем, слов'янськими мовами та, імовірно, латиною. Автор називає себе Гіллель Бааль-шем. Він описує своє життя як мандрівного бааль-шема, тобто практичного кабаліста (практична кабала – дозволена юдейська магія), народного цілителя. Моше Росман порівнює функції бааль-шема з шаманськими [21].

Жанр *Книги бажання* – сефер сегулот у-рефуот, “книга чар і ліків”, збірник засобів практичної кабали й усього, чим займалися бааль-шеми [16]. Книга чар і ліків – типовий жанр їхніх книг. Назва перекладається з гебрійської як “Книга бажання”. Ця назва досить поширена і походить від Псалмів 91:14: “Що бажав він Мене, то його збережу, зроблю його сильним, бо знає ім'я Моє він”. Так само автори книг із цією назвою, володіючи іменами Бога та інших сутностей, мали магічну силу [15].

Тут я розгляну одне з «імен» – רוטא – *рута*.

גם יכיון בכל יום הפסוק וירא את ה' הגדולה וגיש עד סוף פסוק הוא ר"ת גימטריא רי"ו מנין שם הקדוש רוט"א¹ וצריך לומר פסוק זה ג"פ ולכיון בכל פעם שם הגל ויכיון שהשם רי"ו שיש בשם ע"ב היוצא מפסוקים ויסע ויבא ויש וגיש

Також спрямовуй [каваною]² щодня пасук *I побачив Ізраїль сильно руку*³, сягни кінця пасука⁴, його акронім⁵ гематрісію⁶ 216 – число

¹ Жирний шрифт відповідає квадратному письму оригіналу.

священного імені **рута**. Потрібно сказати цей пасук 3 рази і щоразу спрямовувати [каваною] згадане ім'я, і спрямовуй [каваною] до того, що це ім'я – 216, що в цьому імені 72, що походить із пасуків *І рушив, І ввійшов, І простяг*⁷, і сягни.

Рута як священне ім'я згадує учень Іцхака Лурії Хаїм Віталь у *Брами Каванот*⁸. Там він пов'язує літери רוט з літерами з כמאט ומעט נכאט – “трохи бальзаму і трохи пахощів” (Буття 43:11). Він також згадує числове значення 216 і пов'язує його з Гевурою⁹. Отже, у Хаїма Віталія רוט"א – це кавана до Гевури, що супроводжує світанкову молитву Біркат га-Шахар. В іншому місці *Книга бажання* розшифровує священне ім'я *рута* за допомогою “трохи бальзаму і трохи ладану” з того самого біблійного вірша. Гіллель багато покликається на “написане від імені Арі (Іцхака Лурії)”, а поруч із наведеним пасажем згадує інші священні імена з того самого пасажу *Брами каванот*. Залишається відкритим питання, чому в *Книзі Бажання* інакше тлумачення літер імені *рута*, але загалом його походження – від Хаїма Віталія й луріанської кабали.

Гіллель пише:

כתבו בעלי קבלה מעשיות בשם הארי ז"ל ביום ד' במילוי הלבנה דווקא יהתוך העשב רוטא במתבע
של זהב בעת ההיתוך יאמר הריני חותך עשב זה בשם פלב"פלונית וא"כ יניח העשב הנ"ל בתוך הקמץ

Написали майстри кабали рецепт від імені Арі (Іцхака Лурії) світлої пам'яті: рівно в 4 день повного місяця зріж зілля руту золотою монетою. У той час, коли зрізатимеш, скажи: “Ось я зрізаю це зілля за такого-то, сина такої-то”. Тоді залиш це зілля всередині амулета.

---

² Кавана (з гебр. “спрямування” – спрямування душі до божественного) – у луріанській кабалі маніпуляція зі священними іменами й текстами з містично-магічною метою.

³ Вихід 14:31.

⁴ Пасук – вірш ТаНаХу або іншого юдейського тексту.

⁵ Акроніми з перших літер слів певних текстів широко використовують кабалісти.

⁶ Гематрія – числове значення гебрійських букв.

⁷ Вихід 14:19–21: “І рушив Ангел Божий, що йшов перед Ізраїльським табором, і пішов за ними; і рушив стовп хмари перед ними, і став за ним; і ввійшов він у середину між табір Єгипту й між табір Ізраїлів. І була та хмара і темрява для Єгипту, а ніч розвітлив він для Ізраїлю. І не зближався один до одного цілу ніч. І простяг Мойсей руку свою на море, і Господь гнав море сильним східним вітром цілу ніч, і зробив море суходолом, і розступилася вода”. Із цих віршів походить 72-буквене ім'я Бога.

⁸ “Sha'ar Hakavanot”. Sefaria. Accessed November 26, 2023. https://www.sefaria.org/Shas'ar_HaKavanot?tab=contents.

⁹ П'ята із сефірот (рівнів еманції божественного), суворий суд, на противагу Хеседу – милосердю.

Згаданий амулет – у кабалістичній традиції, лікувальний рецепт покликається на “майстрів кабали”. З аналізу контекстів використання вислову “майстри кабали” в *Книзі бажання* та ширшій традиції зрозуміло, що майстри кабали – це бааль-шеми, як і Гіллель. Те, що рецепт “від імені Арі”, свідчить про належність бааль-шемів до луріанської кабалістичної традиції. Проте згадок рути як лікувального засобу в класичних луріанських текстах мені знайти не вдалося. Імовірно, походження рути як лікувального зілля, а також значення часу та золотої монети в луріанській магії бааль-шемів – із неєврейського лікування та магії. Серед інших рослин, рута в українській магії оберігає від нечистого, її настоянками на воді та горілці лікують гіпертонію, холеру, полегшують дихання та заспокоюють [1].

Який зв’язок між рутою як священним ім’ям та рутою як лікувальним зіллям у *Книзі бажання*? Священне ім’я в наведеному пасажі оголошене так само, як часто оголошене лікувальне зілля, хоча в Хаїма Віталія оголосок у ньому немає і вони недоречні, адже ім’я є лише поєднанням літер із біблійного вірша. Це свідчить про певне ототожнення рути та імені *рута*. У своєрідному вступі до рукопису Гіллель пояснює це так:

יש שמות קדושים ויש שמות הטומאה יש מלאכים קדושים ויש מלאכי דארעא ויש עשבים הנקראים בכל לשון כמו עשב הנקרא רוטא והשם הקדוש ג"כ נקרא רוטא והוא מספר רי"ו ואת הכל במאמר עשה מכה גבורות הש' ויצא מפסוק רפאים ה' ונרפא ר"ת רי"ו

Є святі імена, і є нечисті імена. Є святі янголи, і є земні янголи. І є зілля з назвами всіма мовами як зілля, що називається *рута*, і священне ім’я, що також називається *рута*. І це – число 216. Усе словом зроблено з сили Б-жої [Га-Шем] Моці і походить із благословення “Зціли нас, Боже, і зцілимося”¹⁰ гематрією 216.

Отже, Гіллель та інші “майстри кабали” поєднали *руту* як зілля та *руту* як священне ім’я як земний і неземний вияви певної сутності, на кшталт демонів і янголів, нечистих імен і священних. Окрім того, Гіллель пов’язує *руту* не лише з числом 216, а й з благоволенням з Аміді, пов’язаним саме з лікуванням. Це одна з кількох вказівок, що *Книга бажання* позиціонує себе насамперед як лікувальну книгу, а руту в обох іпостасях – насамперед як лікувальний метод. Водночас Гіллель послідовно називає свій рукопис священною книгою, тобто всі методи лікування об’єднані як певною мірою містично-магічні. Єдине чітке розрізнення магічних і немагічних, єврейських і неєврейських методів лікування – використання священних і нечистих імен.

Випадок із *рутою* демонструє глибоке змішування методів і підходів, характерне для бааль-шемів. Гіллель інтерпретує лікувальне зілля, запо-

---

¹⁰ Із 19 благословень Аміді – одного з центральних юдейських літургійних текстів.

зичене від неєвреїв, як луріанське священне ім'я з усіма його кабалістичними значеннями, а саме гематрією та зв'язком із Торою та літургією.

Джерела:

1. Сефер га-хешек. Відділ юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Сефер га-Хешек [OR. 178].
2. “Sha’ar Hakavanot”. Sefaria. Accessed November 26, 2023. https://www.sefaria.org/Shā'ar_HaKavanot?tab=contents

Література:

1. Болтарович З. Є. Українська народна медицина. Київ : Абрис, 1994. 320 с.
2. Корн С. В. Рукопис Гілея Баал Шема “Сефер га-Хешек” та його медичні поради: магістерська робота. Київ, 2020. 93 с.
3. Петровський-Штерн Й. Острозький екзорцизм 1733 року і поза ним: практична кабала, єврейська громада та релігійне прикордоння // *Judaica Ukrainica: Annual Journal of Jewish Studies*. 2015. Vol. 4. P. 122–136.
4. Петровский-Штерн, Йоханан. Славяно-еврейские контакты в области практической магии и народной медицины на рубеже XVII–XVIII вв. // *История еврейского народа в России I* (2010). С. 453–475.
5. Abrams, Daniel. *Kabbalistic Manuscripts and Textual Theory: Methodologies of Textual Scholarship and Editorial Practice in the Study of Jewish Mysticism*. Jerusalem: Magnes, the Hebrew U, 2010. Print. Sources and Studies in the Literature of Jewish Mysticism; 26.
6. Bloom, Maureen. *Jewish Mysticism and Magic: An Anthropological Perspective*. 2007. Print. Routledge Jewish Studies Ser. Lat.
7. *The Besht Magician, Mystic, and Leader*. Waltham, Mass.: Hanover: Brandeis UP; UP of New England, 2005. Tauber Institute for the Study of European Jewry Ser.
8. Bos, Gerrit. Hayyim Vital’s “Practical Kabbalah and Alchemy”: a 17th century book of secrets // *The Journal of Jewish Thought and Philosophy*, Vol. 4 (1994). P. 55–112.
9. Dampier, William Cecil. *A History of Science and Its Relations with Philosophy & Religion*. 4th Ed. / Reprinted with a Postscript by I. Bernard Cohen. ed. Cambridge: U, 1966. Print.
10. Gottesman I. *Folksong, Demons, and the Evil Eye: Folklore of Ashkenaz* [Електронний ресурс] / Itzik Gottesman. Режим доступу: <https://learnonline.yivo.org/courses/YIVO/YIVO102/F2016/info>
11. Harari Y. *Jewish Magic before the Rise of Kabbalah* / Yuval Noah Harari. Detroit: Wayne State University Press, 2017. 604 с.
12. Idel, Moshe. *On the Performing Body* // *The Jewish Body Corporeality, Society, and Identity in the Renaissance and Early Modern Period*.

Edited by Maria Diemling and Giuseppe Veltri. Leiden : Brill, 2009. P. 127–155.

13. Idel, Moshe. “Jewish Magic from the Renaissance to Early Hasidism” in J. Neusner et al (eds.), *Religion, Science and Magic*, NY, 1989.

14. Matras, Hagit. Wholeness and holiness in Sifrei Segulot // *Korotth*, Vol. 9 (1988). P. 96–107.

15. Paluch A. “Copying, Compiling, Commonplacing in Kabbalistic Manuscript Collectanea: Sefer Ḥesheḳ and the Kabbalah of Divine Names in Early Modern Ashkenaz”. *Representing Jewish Thought*, 2021. P. 100–125. DOI: 10.1163/9789004446144_006

16. Paluch A. *Practical Kabbalah and Practical Knowledge in Early Modern East-Central Europe*. 2011.

17. Petrovskii-Shtern, Iokhanan. “You will find it in the pharmacy”: practical Kabbalah and natural medicine in the Polish-Lituanian Commonwealth, 1690–1750 // *Holy Dissent* (2011). P. 13–54.

18. Petrovsky-Shtern, Johanan. The Master of an Evil Name: Hillel Ba'al Shem and His “Sefer ḥa-heshek” // *AJS Review*. Vol. 28, No. 2 (Nov., 2004). P. 217–248.

19. Petrovsky-Shtern Y. Ba’ale Shem [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baale_Shem

20. Rosman, Moshe. “Introduction to Sefer ha-Heshek” // *Early Modern Workshop: Jewish History Resources*. V. 1 (2004).

21. Rosman, Murray Jay. *Founder of Hasidism: A Quest for the Historical Baal Shem Tov*. Berkeley: U of California, 1996. Print. *Contraversions* (Stanford, Calif.); 5.

22. Shalom Sabar. “Childbirth and Magic: Jewish Folklore and Material Culture”, in David Biale, ed., *Cultures of the Jews: A New History* (New York : Schocken Books, 2002). P. 670–722.

23. Scholem, Gershom. *Major trends in Jewish mysticism*. New York : Schocken Books, 1995.

24. Scholem, Gershom, Ralph Manheim, and Bernard McGinn. *On the kabbalah and its symbolism*. New York: Schocken Books, 1996.

25. Trachtenberg, Joshua. *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*. New York : Atheneum, 1982. Print. Temple Books; T15. Lat.

26. Tuszewicki M. Nieżydowskie języki magii żydowskiej. O swojskości, obcości i przekładzie // *Przekładaniec*. 2014. № 29. C. 137–154.

27. Weinstein, Roni. *Kabbalah and Jewish Modernity*. Abridged English ed. 2016.

28. Zinger, Nimrod. “Who knows what the cause is?”: “Natural” and “unnatural” causes for illness in the writings of Ba’alei Shem, doctors and patients among German Jews in the eighteenth century // *The Jewish Body; Corporeality, Society, and Identity in the Renaissance and Early Modern Period*. Edited by Maria Diemling and Giuseppe Veltri. Leiden: Brill, 2009.

29. מטרס, חגית. ספר י סגולות מנהגים ואמונות בתחום הרפואה העממית לפי ספר תולדות אדם. - ירושלים : מוציא לאור לא ידוע. - 1980
30. מטרס, חגית. מברית אדם להבראתו עיונים בספרי סגולות ורפואות \ על בריאה ועל יצירה במחשבה היהודית : ספר היוכל לכבודו של יוסף דן, טובינגן, 2005, ע' 147-164.
31. מטרס, חגית. כי מלאכו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך : קמיעות לילדת ולילד בירושלים בימינו \ בתוך : רימונים, כרך ה (תשנ"ז), ע' 15-27.
32. מטרס, חגית. צורות ומגמות בספרי סגולות ורפואות בני זמננו \ בתוך : הקונגרס העולמי למדעי היהדות 11, ד. 2 (תשנ"ד) 29-3.
33. נגאל, עגליה. בעל-שם למאסר עולם : גורלו הטראגי של הרב הירש פרנקל. - רמת גן : הקתדרה לחסידות ע"ש שניידרמן - אוניברסיטת בר-אילן. - 1993.

УДК 141

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-95>

Орехова А. А.

ORCID: 0009-0002-7211-1191

студентка кафедри біблійної теології

філософсько-богословського факультету,

викладачка давньоєврейської мови

сертифікатної програми "Від слова до слова"

Український католицький університет

м. Львів, Україна

ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТЕРМІНІВ **זונה I קדשה** В БЕРЕШИТ 38:12–26

Ключові слова: ТаНаХ, *zōnā* і *qəḏēšā*, Тамар, блудниця, жриця, сакральна (культува) проституція, храмова повія, священний шлюб, Месопотамія, Угарит.

Українська гебраїстика, що активно починає розвиватися, потребує не тільки безпосередньої роботи з масоретським текстом, а й ознайомлення з актуальними дослідженнями світової науки, а також міждисциплінарного підходу, залучення методів та результатів із суміжних наукових напрямків. Такий цілісний підхід дає ґрунтовне знання про світ, людину та культуру. Досліджуючи давньоєврейський текст ТаНаХу, потрібно звертатися до історико-культурного середовища, археології стародавнього Близького Сходу, щоб зрозуміти контексти, у межах яких виникали біблійні тексти. Це дає можливість глибшого розуміння тексту, відкриває його нові інтерпретаційні грані, перспективи філологічних студій.

Прикладом оновленого прочитання тексту стає історія Тамар з Берешит 38:12–26, у якій на окреслення Тамар біблійний автор використав два терміни – **זונה** (*zōnā*) та **קדשה** (*qəḏēšā*). До 70-х років